

VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ DERSİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ; GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Attitude Scale towards Citizenship and Democracy Education Lesson: Development, Validity and Reliability Study

Murat BOZBEK¹
Selçuk Beşir DEMİR²

Öz

Bu çalışmanın amacı sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine yönelik tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeğini geliştirmektir. Araştırmanın çalışma grubu; Sivas il merkezinde bulunan ortaokulların sekizinci sınıflarında öğrenim gören 635 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubu ortaokul öğrencilerinden random küme örnekleme yoluyla seçilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda ilgili alanyazından hareketle denemelik madde havuzu oluşturulmuş, konu ile ilgili uzman öğretim üyelerine başvurularak uzman görüşü alınmıştır. Pilot uygulamanın ardından taslak ölçek çalışma grubu üzerinde uygulanmıştır. Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), yapı geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve diğer geçerlik analizleri yapılmıştır. Araştırmanın verileri PASW 18.0 ve Lisrel 8.51 paket programları ile bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Madde-test puanı korelasyonları, test-tekrar test korelasyonu, iç tutarlık katsayısı Cronbach Alfa hesaplanmıştır. Maddelerin alt ve üst % 27'lik grupları ayırt edip etmediğini sınamak için t-testi yapılmıştır. 16 maddeden oluşan iki faktörlü yapısının geçerliği için yapılan DFA sonucuna göre X^2 nin serbestlik derecesine oranının ikinin (2,66)'dir. Tüm uyum değerlerinin de kabul sınırları içinde olmasından dolayı ölçeğin dört faktörlü yapısı kullanılabilir, geçerli bir modeldir. Ölçeğin alt ölçeklerinin ve ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı (0.918), alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık ve Demokrasi, Tutum, Tutum ölçeği, Faktör analizi.

Abstract

The purpose of the present study is to develop reliable and validate an attitude scale towards eighth grade Attitude Scale towards Citizenship and Democracy Education Lesson. The study sample was composed of 510 eighth grade students studying in secondary schools in the provincial area of Sivas. The study sample was selected using random group sampling method. In line with the purpose of the study, after reviewing the literature, an item pool for the piloting process was

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

² Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi SİVAS,

sbesdem@hotmail.com

created, and expert opinion was sought for the appropriateness of each item in the pool. After the piloting process, the draft scale was administered to the study group. Exploratory factor analysis (EFA) was carried out to identify how the scale was structured, and along with other validity analyses, confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to test the construct validity of the scale. The data were analysed using PASW 18.0 and Lisrel 8.51. To test the construct validity of the scale, exploratory and confirmatory factor analyses were carried out. Item-test correlations, test re-test correlation and the Cronbach alpha internal reliability coefficient were calculated. In addition, a t-test was carried out to see if the items discriminated between the upper and lower 27% of the groups. According to the results of confirmatory factor analysis carried out to test the validity of the two-factor scale with 16 items, the proportion X^2 to degree of freedom was over 2 (2,66). Since all fitness values were within acceptable boundaries, the four-factor structure of the Attitude Scale was considered to be a valid model. The Cronbach alpha reliability of the sub-scales and the overall scale (0,918) and the correlation coefficients between the subscales indicated that the scale was reliable.

Key Words: Citizenship and Democracy, Attitude, Attitude scale, Factor analysis.

GİRİŞ

Günümüzde eğitimin temel amaçlarından birisi de demokratik bir toplum için hak ve özgürlüklerinin bilincinde sorumlu, etkin vatandaşlar yetiştirmektir (Elkatmış, 2010, s. 2). Bu doğrultuda; öğrencilerden konulara eleştirel bakabilen, kendi düşüncelerini ifade edebilen, başkalarının düşüncelerine saygılı, barış içinde bir arada yaşama kültürüne sahip, toplumun iyiliği için harekete geçebilen bireyler olmaları hedeflenmektedir (MEB, 2010a, s. 4). Bununla birlikte vatandaşlık ve demokrasi eğitimi de farklı din, kültür, inanç ve düşünüş şekillerine saygıyı destekleyen, içinde yaşadığı toplumun çeşitli değerlerini anlayan ve paylaşan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2010a).

Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi okullarda, salt bir disiplin ya da disiplinler arası bir anlayışla veya her ikisini de kapsayacak şekilde verilebilir (Er, Özmen ve Ünal, 2013, s.182). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi bir ara disiplin olarak Türkiye’de 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda sosyal

bilgiler dersi içerisinde verilirken, 8. sınıfta Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi şeklinde verilmektedir (MEB, 2010b). Nitekim ülkemizde insan hakları ve demokrasi eğitimi daha önce Yurttaşlık Bilgileri, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık Bilgileri ve son olarak Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi gibi dersler içinde verilmiştir (MEB, 2010a, s. 4).

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinin eğitim ve öğretiminde; öğrencilere vatandaşlık, demokrasi ve insan haklarıyla ilgili bazı temel kavramların tanıtılmasının yanı sıra insan haklarının korunup uygulanmasıyla ilgili farkındalık, duyarlılık, bilinç, düşünce, tutum ve davranış kazandırma amaçlanmaktadır. Ayrıca programdaki kazanımların öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve bu kazanımları yaşamlarına yansıtmaları beklenmektedir (MEB, 2010a, s. 6). Bu nedenle vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programıyla öğrencinin insana, topluma, çevreye ve insanlığa ilişkin tüm unsurlara yönelik olumlu tutumlara sahip olması amaçlanmaktadır.

Tutumlar öğrenmeyi etkileyen en önemli duyuşsal özelliklerden biri olarak nitelendirilebilir. Tutum bireylere, yerlere, olaylara ya da fikirlere karşı olumlu ya da olumsuz tepki verme eğilimi olarak tanımlanabilir (Simpson ve diğerleri, 1994, s. 212). Öğretme-öğrenme sürecinde tutumların ölçülmesi, öğrenenin belirli bir zaman dilimindeki tutumlarını saptayarak gelecekteki davranışlarına ilişkin kestirimde bulunmak, tutumlarını değiştirmek ya da yeni tutumlar oluşturmak üzere öğrenenlerin var olan tercihlerini öğrenme açılarından yararlıdır (Nuhoğlu, 2008).

Duyuşsal özellikler; ilgili alandaki bilişsel başarıyı yaklaşık dörtte bir oranında artırmaktadır, öğrenilen alana yönelik tutumlar; bilişsel başarı üzerinde etkili olmaktadır (Bloom, 2012). Öğrencinin

sahip olduğu tutumların bilinmesi öğretmenin yöntem ve yaklaşımlarını belirlemede, dersin işlenişini düzenlemede ona yol gösterecektir (Tosun, 2011, s. 8). Ayrıca bu derse yönelik öğrenci tutumlarının olumlu ve olumsuz olması, dersin kazanımlarına ulaşma düzeyi ve bilişsel yöndeki başarıları düzeyleri arasında anlamlı farklılıklara da neden olabilir. Bu noktada öğrencilerin mevcut tutumlarını belirleyebilecek geçerli ve güvenilir tutum ölçeklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutum ölçeği ile ilgili alanyazın incelendiğinde öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutumları ölçmek için; Aras (2000); Gürbüz (2006); Üstündağ (1997) tarafından daha önceki programda yer alan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine yönelik tutum ölçekleri geliştirilmiştir. Bu ölçeklerin geliştirilmesi sürecinde madde seçimi için farklı yöntemler kullanılmamış ve doğrulayıcı faktör analizine ait bulgulara rastlanılmamıştır. Ayrıca içeriği ve ismi değişen Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik olarak hazırlanmamıştır.

Öner ve Kamçı (2013) tarafından geliştirilen ve araştırmalarında kullanılan ölçek ise Balcı (1995); Brownlow (2004); Hutcheson & Sofroniou (1999); Fabrigar & Wegener (2011) tarafından belirtilen ölçek geliştirme aşamalarına uyulmadığı belirlenmiştir. Ayrıca ölçek geliştirilirken madde seçimi için açımlayıcı faktör analizi dışında farklı yöntemlerden yararlanılmamış ve doğrulayıcı faktör analizine ait bulgulara rastlanılmamıştır. Baştürk (2011) tarafından geliştirilen ölçek üzerinde modelin uygunluğunu belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmamıştır. Ural (2010) tarafından geliştirilen demokratik tutum ölçeği ise Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik

öğrencilerin tutumlarını belirlemek amacıyla değil, öğrencilerin demokratik tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Yukarıda belirtilen ölçeklerin hepsinin olumlu yönleri bulunsa da yukarıda belirtilen eksiklikleri de barındırdığı düşünülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine ilişkin tutumlarının eğitim öğretim süreci içerisinde bilinmesi gerekir. Bu bağlamda araştırmanın amacı; ortaokul sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik öğrenci tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirmektir.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2013-2014 öğretim yılında Sivas il merkezinde bulunan 10 ortaokulun sekizinci sınıfında öğrenim gören 635 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu ortaokul öğrencilerinden random küme örnekleme yoluyla seçilmiştir. Ayrıca mümkün olduğu kadar eşit sayıda kız ve erkek öğrenci örnekleme alınmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan 720 öğrenciden 85'inin doldurduğu formlar eksik doldurma, birden çok seçeneği işaretleme gibi nedenlerden ötürü değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınmayan öğrenciler araştırma kapsamından çıkartılarak 635 öğrencinin yanıtları değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

Okul	Erkek	Kız	Toplam Katılımcı	Yüzde %
Lütfi Fikret Tuncel Ortaokulu	44	41	85	13,4
Selçuk Ortaokulu	31	24	55	8,7
Atatürk Ortaokulu	27	25	52	8,2
Danişment Ortaokulu	47	52	99	15,6
Aşık Veysel Ortaokulu	36	53	89	14,0
Kanuni Ortaokulu	19	25	44	6,9
Kazancılar Ortaokulu	25	39	64	10,1
Celal Bayar Ortaokulu	48	43	91	14,3
80.Yıl Ortaokulu	11	7	18	2,8
Kadı Burhaneddin İmam Hatip Ortaokulu	20	18	38	6,0
TOPLAM	308	327	635	100

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilme Süreci

Ölçek geliştirme sürecinde anlamlı ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için çalışma grubunu oluşturan bireylerin sayısının, taslak ölçekte yer alan madde sayısının bir kaç katı (en az beş) fazla olması gerekir (Anderson, 1988, s. 427). Taslak ölçek; 635 kişilik çalışma grubuna uygulanmıştır. Taslak ölçekte 51 madde bulunmaktadır, bu bağlamda madde sayısının 12 katı kadar öğrenci çalışma grubuna alınmıştır. Vatandaşlık ve Demokrasi Dersi Tutum Ölçeği, öğrencilerin duyuşsal özelliklerini ölçmeye yönelik likert tipi bir ölçektir. Tutum ölçeklerinde derecelendirme “Tamamen Katılıyorum”dan; “Tamamen Katılmıyorum”a doğru 5’li dereceleme şeklinde yapılabilir (Dunn-Rankin, 2004; Tavşancıl, 2005). Bu araştırmada ölçek derecelemesi şu şekilde yapılmıştır: “Tamamen Katılmıyorum: 1”, “Katılmıyorum: 2”,

“Kararsızım: 3”, “Katılıyorum: 4” ve “Tamamen Katılıyorum: 5”tir. Ölçekte belirlenen olumsuz cümlelerin cevapları “Tamamen Katılıyorum: 1” den “Tamamen Katılmıyorum: 5”e, “Katılıyorum: 2” den “Katılmıyorum: 4”e doğru ters yönde yeniden (recode) kodlanmıştır. Mevcut alanyazın incelediğinde ölçek geliştirme aşamaları şu şekildedir (Tavşancıl,2005; Dunn-Rankin, 2004; Devellis, 2003; Karasar, 1995).

1. Madde Havuzunun Oluşturulması
2. Uzman Görüşü Alınması
3. Pilot Uygulamasının Yapılması
4. Ölçek Taslağının Çalışma Grubuna Uygulanması ve Faktör Analizleri
5. Ölçeğin Güvenirliğinin Hesaplanması

Madde Havuzunun Oluşturulması

Ortaokul öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik olan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine yönelik tutum ölçeğinin (VDED-TÖ) geliştirilmesi sürecinde ilk olarak denemelik madde havuzu oluşturulmuştur.

Tutum ifadeleri yazılırken tutum konusunda geniş çaplı bir alanyazın araştırması yapılarak vatandaşlık eğitimine yönelik geliştirilmiş tutum ölçekleri incelenmiş ve daha önceki çalışmalardan yararlanılarak konuyla ilgili maddeler yazılmıştır (Aras, 2000; Baştürk, 2011; Gürbüz, 2006; Ural, 2010; Üstündağ, 1997). Ölçek maddeleri yazılırken Yapılandırmacı Yaklaşım ilkeleri (Lebow, 1993; Savery & Duffy, 1995; Scherman,1998; Smerdon & Burkam, 1999) ve yeni Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı temel alınmıştır (MEB. 2010a). Yapılan bu incelemeler sonucunda 67 maddelik ön deneme formu oluşturulmuştur. Ölçek, cevaplayanların

“onaylama” eğilimlerini dengelemek amacıyla (Tavşancıl, 2005) 33’ü olumsuz, 34’ü olumlu olmak üzere toplam 67 maddeden oluşmaktadır. Hazırlanan maddeler arzu edilen ve arzu edilemeyen durumları ifade edecek nitelikte hazırlanmıştır. Hazırlanan bütün tutum maddeleri olgusal durumları değil, arzu edilen/edilmeyen durumları ifade edebilecek nitelikte düzenlenmiştir.

Uzman Görüşü Alınması

Sosyal Bilgiler eğitimi alanında uzman iki öğretim üyesinden denemelik madde havuzunda yer alan maddeleri; dersin kapsam içeriği, araştırmanın amacı, öğrenci seviyesi gibi hususları gözeterek eleştirmeleri, maddelere ekleme ve çıkarma yapmaları istenmiştir.

Uzman görüşü alabilmek amacıyla maddeler üçlü derecelendirme yapılmış ve uzmanlardan maddeleri “uygun”, “kısmen uygun” ve “uygun değil” şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. “Uygun değil” şekilde görüş bildirilen maddeler denemelik madde havuzundan çıkartılmış, “kısmen uygun” şekilde görüş bildirilen maddeler belirtilen değişiklikler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

İlgili uzmanların geribildirimleri doğrultusunda bazı maddeler yeniden düzenlenirken 3 madde denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır. Daha sonra dört sosyal bilgiler öğretmeninden maddeleri kapsam içerik ve öğrenci düzeyine uygunluk hususlarını gözeterek, değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenlerden gelen geribildirimler doğrultusunda 2 madde denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır.

Yazılan tüm maddeler tek tek dil, anlam ve anlatım hususları gözetilerek doktora derecesine sahip iki Türkçe alan eğitimcisi ile birlikte incelenmiştir. Yapılan incelemelerin ardından, maddeler üzerinde gerekli imla, noktalama, dil, anlam ve anlatıma ilişkin gerekli

düzenlemeler yapılmıştır. 2 madde ise dil ve anlatım olarak sorunlu görülmesi nedeniyle denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır.

Tüm bu aşamaların ardından denemelik madde havuzu Ölçme-Değerlendirme alanında doktora dercesine sahip ve ölçek geliştirme konusunda deneyimli bir öğretim üyesi tarafından değerlendirilmiştir. Yukarıda belirtilen tüm bu süreçte uzman görüşleri doğrultusunda maddeler; tutum cümlesi olup olmadığı, ifade ediliş biçimi, çalışmanın amacına uygunluğu ve kapsam geçerliği açısından değerlendirilmiştir. İlgili öğretim üyesi tarafından 3 maddenin tutumları ölçebilecek nitelikte olmadığı belirtilmesi nedeniyle bu maddeler denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır.

Özetle 3 madde sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman iki öğretim üyesinden gelen kapsam ve araştırmanın amacına yönelik gelen geribildirimler doğrultusunda, 2 madde sosyal bilgiler öğretmeninden maddeleri kapsam içerik ve öğrenci düzeyine uygunluk hususlarını gözeterik belirledikleri geri bildirimler doğrultusunda, 2 madde dil ve anlatım olarak sorunlu görülmesi nedeniyle, 3 madde ise; Ölçme-Değerlendirme alanında uzman öğretim üyesinin bu maddelerin tutumları ölçebilecek nitelikte olmadığı belirtilmesi nedeniyle denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır. Sonuç olarak başlangıçta 67 maddeden oluşan denemelik madde havuzundan 10 madde elenmiştir.

Pilot Uygulama Süreci

Pilot uygulama öncesi, son halini alan denemelik madde havuzunda 57 madde bulunmaktadır. Maddeler rastgele sıralanarak, hazırlanan ölçek taslağının pilot uygulaması Sivas ili Muzaffer Sarısözen Ortaokulu, Ziya Gökalp Ortaokulu ve Cumhuriyet

Üniversitesi Ortaokulu'nun 8. sınıflarında öğrenim gören 186 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin pilot uygulamasına katılan 186 öğrenci, çalışma grubunun içine dâhil edilmemiştir.

Pilot uygulaması sonucunda 186 öğrenci tarafından doldurulan taslak veri toplama aracı PASW 18 programına işlenerek maddeler üzerinde temel betimsel ve çıkarımsal istatistikî analizler yapılmıştır. 3 madde üzerinde öğrencilerin % 10'nundan fazlasının "Kararsızım" seçeneğini işaretlediği belirlenmiştir. 1 maddenin ise öğrencilerin % 10'nundan fazlası tarafından boş bırakıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenlerden dolayı belirlenen bu 4 madde denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır.

Araştırmacılar pilot uygulama sürecinde denemelik madde havuzunu uygularken katılımsız -gözlemci olarak sınıfta bulunmuş, öğrencilerin öğretmenlerine ve araştırmacılara maddeler ile ilgili sordukları soruları not almış ve alan notları toplamıştır. Özellikle bu süreçte 2 maddenin içeriğine ilişkin öğrencilerden sorular gelmiştir. Bu soruların alan notları doğrultusunda öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılamadığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda bu maddeler denemelik madde havuzundan çıkartılmıştır.

Pilot uygulama öncesinde 57 maddeden oluşan denemelik madde havuzundan yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı 6 madde çıkartılmıştır. Uzman görüşleri ve pilot uygulama sürecinden sonra, 51 maddelik taslak ölçek, Sivas ilinde bulunan ortaokulların sekizinci sınıflarında öğrenim görmekte olan 635 öğrenciden oluşan çalışma grubuna uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 2013 Ekim -Aralık ayları arasında toplanmıştır. Çalışma grubuna araştırmanın amacı açıklanarak, denemelik form sınıf ortamında uygulamanın yapıldığı tarih ve saatte sınıfta bulunan öğretmenlerin katılımıyla uygulanmıştır. Verilerin kişisel olarak değil bir bütün olarak değerlendirileceği, çalışmanın bir sınav olmadığı, okulla ilgili herhangi bir durum veya olayı belirlemeye yönelik olmadığı, soruların doğru veya yanlış cevabının olmadığı hem çalışma grubuna hem de okul paydaşlarına Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan 02/12/2013 tarih ve 74817733-605.01-2679-5450 sayılı izin doğrultusunda ifade edilmiştir. Ayrıca elde edilen verilerin gizli tutulacağı, kimseyle paylaşılmayacağı açıkça ifade edilmiş ve öğrencilerden bu hususları gözeterek, nasıl düşünüyorlarsa, kendilerini nasıl görüyorlarsa ya da nasıl tanımlıyorlarsa bu duruma uygun yeri işaretlemeleri istenmiştir. İşaretlemenin nasıl yapılacağı süreç manipüle edilmeden kısaca anlatılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada VDED-TÖ'nün yapı geçerliği ile ilgili olarak açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Madde-test puanı korelasyonları, iç tutarlık katsayısı Cronbach Alfa hesaplanmıştır. Maddelerin alt ve üst % 27'lik grupları ayırt edip etmediğini sınamak için t-testi yapılmıştır. Araştırmanın verileri PASW 18.0 ve Lisrel 8.51 paket programları ile bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Veriler üzerinde gerekli analizler yapılmadan önce olumsuz maddeler ters çevrilmiştir.

BULGULAR

Açımlayıcı faktör analizi öncesinde, ölçeğin 51 maddelik deneme formunun madde-test korelasyonları hesaplanmış ve madde-test korelasyon katsayısı 0.40'ın altındaki 4 madde (6. 13.16. ve 21. maddeler) atılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi uygulamasından öncesi son aşamada, örneklem büyüklüğünün faktörleşmeye uygunluğunu belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin 0.98 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda, örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmak için “mükemmel derecede yeterli” olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Brownlow, 2004; Pett, Lackey & Sullivan, 2003). Ayrıca Bartlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde ki-kare değerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. ($X^2_{(1275)}=20314.151$; $p<.01$). Bu sonuçlar gözetilerek verilerin faktörleşebileceği kabul edilmiştir (Child, 2006; Hutcheson & Sofroniou, 1999; Pett, Lackey & Sullivan, 2003).

VDED-TÖ'nün Açımlayıcı Faktör Analizi

VDED-TÖ'nün faktör yapısını belirleyebilmek için, faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenlerin analizi, açıklık ve anlamlılık hususları gözetilerek dik döndürme yöntemlerinden maksimum değişkenlik (varimax) tekniği seçilmiştir (Brownlow, 2004; Walkey & Welch, 2010). Açımlayıcı faktör analizinde, faktör yük değeri için alt kesme noktası 0.40 olarak belirlenmiş, bu değer altında kalan 11 madde (2., 5.,7., 11., 18., 22., 33., 35., 38., 43. ve 45.) elenmiştir.

Ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerleri incelendiğinde 12 maddenin (9., 17., 24., 26., 28., 34., 32., 39., 40., 46., 47. ve 49.) birden fazla faktöre yüksek değerde yük verdiği ve bu faktör yük

değerleri arasındaki farkın 0.10'dan az olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, bu maddeler binişik madde olarak değerlendirilerek ölçekten çıkarılmıştır. 8 madde ise (1., 27., 29., 36., 41., 30., 44. ve 50) içeriği bakımından diğer bir madde ile benzerliği ve cevaplanma oranının düşüklüğü nedeniyle olduğu kabul edilerek ölçekten çıkartılmıştır.

Sonuç olarak 4 madde; madde-test korelasyon katsayısının 40'ın altında olması nedeniyle, 12 madde binişik madde olarak değerlendirilerek, 8 madde içeriğe bağlı mantıksal nedenlerle, 11 madde ise faktör yük değerinin 0.40'ın altında olması nedeniyle, ölçekten çıkartılmıştır. Sürecin en başında 51 maddeden oluşan ölçek tüm bu ayrıntılı elemelerin ardından 16 maddeye düşmüştür.

Maddeler çıkarıldıktan sonra 16 maddeye düşen ölçeğe yeniden faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre öz değeri 1'den büyük 2 faktör vardır. Birinci faktörün; % 29.648, ikinci faktörün; % 23.830 oranında ortak varyansa katkı yaptığı görülmüştür. Belirlenen iki faktörün toplam varyansa yaptıkları katkı ise % 53.478'dir. Bu oran çok faktörlü desenler için yeterlidir (Brownlow, 2004; Fabrigar & Wegener, 2011; Hutcheson & Sofroniou, 1999). Analiz sonucunda elde edilen faktör deseni, maddelerin faktör yükleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. AFA'ya göre VDED-TÖ'nün Faktör Yapısı

İlgi Boyutu		Hoşlanma-Sevgi Boyutu	
Madde	Faktör Yüğü	Madde	Faktör Yüğü
51	0.771	15	0.756
23	0.747	3	0.709
20	0.701	4	0.692
10	0.691	19	0.675
31	0.688	8	0.643
25	0.672	14	0.600
12	0.665	37	0.536
48	0.638		
42	0.531		
% 29.648		% 23.830	

Tablo-2 incelendiğinde İlgi Boyutu faktörü altında yer alan 9 maddenin yük değerlerinin 0.771 ile 0.531 aralığında, Sevgi-Hoşlanma Boyutu faktörü altında yer alan 7 maddenin yük değerlerinin 0.756 ile 0.536 aralığında yer almaktadır.

Madde-Toplam Korelasyonları

Her bir maddenin geçerlik katsayısını açıklayan madde- test korelasyon değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. VDED-TÖ'nün Madde-Test Korelasyon Değerleri

Faktörler	Maddeler															
	51	23	20	10	31	25	12	48	42	15	3	4	19	8	14	37
İlgi Boyutu	,77	,78	,73	,68	,72	,79	,75	,73	,60							
Sevgi-Hoşlanma Boyutu										,77	,69	,76	,73	,64	,71	,68
Toplam	,70	,73	,69	,62	,67	,78	,73	,71	,55	,67	,91	,70	,66	,54	,65	,64

Tablo 3'te ölçekte yer alan maddelerin korelasyon katsayıları, 0.791 ile 0.604 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler, sadece 3. maddenin orta düzeyde (0.30-0.70), diğer maddelerin ise yüksek (0.70-1.00) düzeyde madde test korelasyonuna sahip olduğunu göstermektedir (Brownlow, 2004).

Tablo 4. VDED-TÖ'nün Faktör Puanları Arasındaki Korelasyonlar

Faktörler	Korelasyon	
	Sevgi-Hoşlanma Boyutu	İlgi Boyutu
İlgi Boyutu	0.693**	1
Sevgi-Hoşlanma Boyutu	1	0.693**
Toplam	0.894**	0.943**

**p<,01

Tablo 3 incelendiğinde İlgi Boyutu ile Sevgi-Hoşlanma Boyutu arasında (0.693) oranında, orta düzeyde ve anlamlı korelasyon olduğu hesaplanmıştır. İlgi ile Sevgi-Hoşlanma boyutları ile ölçek toplamı arasında yüksek düzeyde korelasyon bulunmaktadır.

Maddelerin Ayırt Edicilik Özellikleri

Ölçekte yer alan maddeleri ayırt edicilik gücünü saptamak için t-testinden yararlanılmıştır. Bu amaçla ölçekten elde edilen toplam puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanmış ve üst ve alt % 27'lik gruplar belirlenmiştir. Her iki grubun puanları üzerinden bağımsız gruplar t-testi değerleri hesaplanarak Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. VDED-TÖ'nün Madde Analizi

Madde	Gruplar	N	X	Ss	t	p
Madde 51	Üst	170	4,06	1,061	26,407	.000
	Alt	170	1,38	,793		
Madde 23	Üst	170	4,35	,937	30,269	.000
	Alt	170	1,45	,822		
Madde 20	Üst	170	3,79	1,125	23,964	.000
	Alt	170	1,31	,748		
Madde 10	Üst	170	3,98	1,266	17,238	.000
	Alt	170	1,75	1,120		
Madde 31	Üst	170	4,02	,994	22,509	.000
	Alt	170	1,58	1,001		
Madde 25	Üst	170	4,58	,798	34,556	.000
	Alt	170	1,51	,837		
Madde 12	Üst	170	4,57	,744	28,670	.000
	Alt	170	1,79	1,020		
Madde 48	Üst	170	4,55	,829	26,738	.000
	Alt	170	1,75	1,081		
Madde 42	Üst	170	4,37	1,065	15,223	.000
	Alt	170	2,28	1,443		
Madde 15	Üst	170	4,75	,651	18,429	.000
	Alt	170	2,54	1,423		
Madde 3	Üst	170	4,51	,950	15,007	.000
	Alt	170	2,55	1,406		
Madde 4	Üst	170	4,76	,589	22,259	.000
	Alt	170	2,16	1,405		

Madde 19	Üst	170	4,65	,724	20,484	.000
	Alt	170	2,16	1,409		
Madde 8	Üst	170	4,56	,806	14,664	.000
	Alt	170	2,67	1,479		
Madde 14	Üst	170	4,58	,934	18,799	.000
	Alt	170	2,14	1,407		
Madde 37	Üst	170	4,55	,864	18,598	.000
	Alt	170	2,22	1,391		

Tablo 5’te alt ve üst gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunduğu görülmektedir ($p < .01$). Bu anlamlı bulgu; ölçekte yer alan maddelerin istenilen düzeyde ayırt edicilik özelliği taşıdığına göstergesidir (Brownlow, 2004).

Doğrulatoryı Faktör Analizi (DFA)

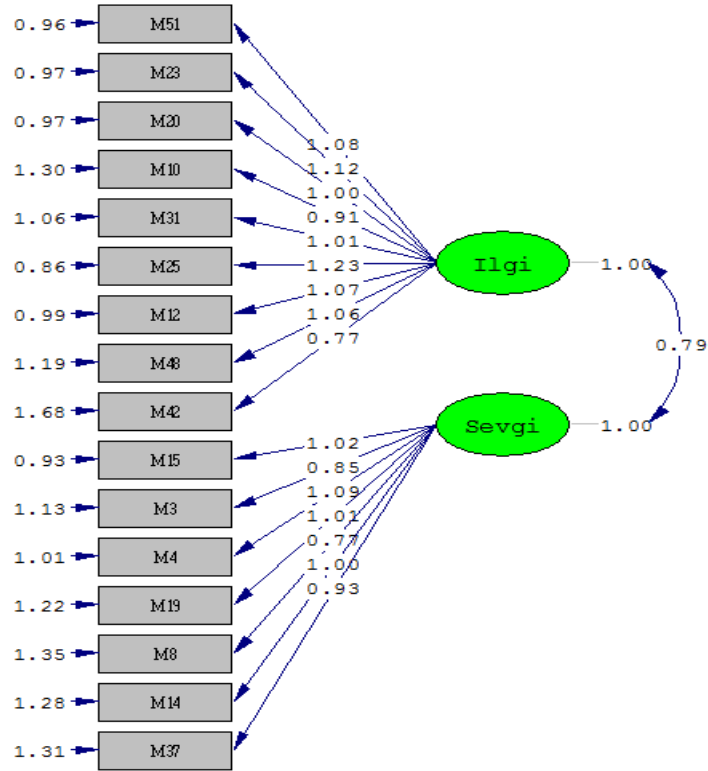
VDED-TÖ’nün Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan iki faktörlü yapının geçerliğini değerlendirmek için doğrulatoryı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulatoryı faktör analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 6 ve Şekil 1’de bulunmaktadır.

Tablo 6. VDED-TÖ’nün DFA Sonucu

Uyum Ölçütleri	VDED-TÖ’nün Değerleri
X^2	103
Sd	274.17
	(P = 0.0)
X^2/sd	2,661
p- Value	0,001
RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation)	0.052

NFI (Normed Fit Index)	0.98
NNFI (Non-Normed Fit Index)	0.98
RMR (Root Mean Square Residual)	0.073
SRMR (Standardized Root Mean Square Residual)	0.034
GFI (Goodness of Fit Index)	0.95
AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index)	0.93
CFI (Comparative Fit Index)	0.99
RFI (Relative Fit Index)	0.98
IFI (Incremental Fit Index)	0.99
PGFI (Parsimony Goodness of Fit Index)	0.72
PNFI (Parsimony Normed Fit Index)	0.84

Yukarda verilen uyum değerleri incelendiğinde VDED-TÖ'nün DFA'da X^2 'nin serbestlik derecesine oranının 2'nin üstünde (2,66) olması nedeniyle iyi uyuma RMSEA'nın 0.052 olması nedeniyle iyi uyuma, GFI'nin 0.95 olması nedeniyle mükemmel uyuma, AGFI'nin 0.93 olması nedeniyle iyi uyuma, CFI'nin 0.99 olması nedeniyle mükemmel uyuma; NFI ve NNFI'nin 0.98 olması nedeniyle mükemmel uyuma RFI'nin 0.98 olması ve IFI'nin 0.99 olması nedeniyle mükemmel uyuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer uyum değerlerinde de iyi yada mükemmel kabul edilebilecek sınırlar içindedir (Bartholomew, Knott & Moustaki, 2011; Brown, 2006; Thompson, 2004).

Şekil 1. VDED-TÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi (Path Diagram)

İç Tutarlılık İle İlgili Bulgular

VDED-TÖ'dan elde edilen puanların güvenilirlik katsayısının belirlemek amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin bütünü için Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.918 olarak hesaplanmıştır. Alt faktörlerden olan İlgi Boyutunun Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.893; Sevgi-Hoşlanma Boyutunun ise; 0.842; olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar alt ölçeklerin güvenilir olduğunun kanıtıdır (Brownlow, 2004).

SONUÇ

Bu çalışmada, ilgili alanyazında var olan ihtiyaç ve eksiklikten yola çıkarak; öğrencilerinin 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutumlarını ve bu tutumlar üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yürütülecek çalışmalara veri temini sağlayacak geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeğini geliştirmek amaçlanmıştır.

Bu amaçla ilgili alanyazında (Devellis, 2003; Dunn-Rankin, 2004; Karasar, 1995; Tavşancıl, 2005) tarafından belirtilen ölçek geliştirme aşamaları doğrultusunda; madde havuzu oluşturulmuş, maddelerle ilgili uzman görüşü alınmış ve denemelik madde havuzu üzerinde pilot uygulama aşaması gerçekleştirilmiştir.

Pilot uygulama aşamasının ardından taslak ölçek gerçek çalışma grubu üzerinde uygulanmış elde edilen veriler üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi öncesi ölçek puanları dağılımı incelenmiştir. Dağılımın istenilen düzeyde olduğu belirlendikten sonra ölçeğin faktör yapısının belirleyebilmek için, faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi, açıklık ve anlamlılık hususları gözetilerek dik döndürme yöntemlerinden maksimum değişkenlik (varimax) tekniği seçilmiştir. Veriler üzerinde birkaç kez sıralı ve aşamalı olarak Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır.

Sonuç olarak 4 madde; madde-test korelasyon katsayısının 0.40'ın altında olması nedeniyle, 12 madde binişik madde olarak değerlendirilerek, 8 madde içeriğe bağlı mantıksal nedenlerle, 11 madde ise faktör yük değerinin 0.40'ın altında olması nedeniyle, ölçekten çıkartılmıştır. Sürecin en başında 51 maddeden oluşan ölçek tüm bu ayrıntılı elemelerin ardından 16 maddeye düşmüştür.

Maddeler çıkarıldıktan sonra 16 maddeye düşen ölçeğe yeniden faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre öz değeri 1'den büyük 2 faktör vardır. Birinci faktörün (İlgi Boyutu); % 29.648, ikinci faktörün (Sevgi-Hoşlanma Boyutu); % 23.830 oranında ortak varyansa katkı yaptığı görülmüştür. Belirlenen iki faktörün toplam varyansa yaptıkları katkı ise % 53.478'dir. İlgi Boyutu faktörü altında yer alan 9 maddenin yük değerlerinin 0.771 ile 0.531 aralığında, Sevgi-Hoşlanma Boyutu faktörü altında yer alan 7 maddenin yük değerlerinin 0.756 ile 0.536 aralığında yer almaktadır.

Ölçekte yer alan maddelerin korelasyon katsayıları, 0.791 ile 0.604 arasında değişmektedir. Ölçekte; sadece 3. maddenin orta düzeyde (0.30-0.70), diğer maddelerin ise yüksek (0.70 1.00) düzeyde madde test korelasyonuna sahiptir. Ayrıca İlgi Boyutu ile Sevgi-Hoşlanma Boyutu arasında (0.693) oranında, orta düzeyde ve anlamlı korelasyon olduğu ve İlgi ile Sevgi-Hoşlanma boyutları ile ölçek toplamı arasında yüksek düzeyde korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçekte yer alan her madde için alt ve üst gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunduğu ve istenilen düzeyde ayırt edicilik özelliği taşıdığı belirlenmiştir. VDED-TÖ'nün Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan iki faktörlü yapının geçerliğini değerlendirmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır.

DFA uyum değerleri incelendiğinde VDED-TÖ'nün DFA'da X^2 'nin serbestlik derecesine oranının, RMSEA'nın ve AGFI'nin olması iyi uyuma; GFI, CFI, NFI, NNFI, RFI ve IFI'nin mükemmel uyuma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ölçeğin gerçek verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir. Tüm uyum değerlerinin de kabul

sınırları içinde olduğu anlaşıldığından VDED-TÖ'nün iki faktörlü yapısının kullanılabilir, geçerli bir model olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

VDED-TÖ'dan elde edilen puanların güvenilirlik katsayısının belirlemek amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin bütünü için Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.918 olarak hesaplanmıştır. Alt faktörlerden olan İlgil Boyutunun Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.893; Sevgi-Hoşlanma Boyutunun ise; 0.842; olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda ölçeğin bütünü ve alt ölçeklerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Tutum ölçeği; deneysel ve betimsel araştırmalarda ortaokul öğrencilerinin 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutumlarını ve bu tutumlar üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yürütülecek çalışmalarda kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği olduğundan yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda yürütülecek araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Anderson, L. M. (1988). *“Likert Scales” Educational research methodology and measurement. An international handbook.* New York: Pergoman Press.
- Aras, H. (2000). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrencilerle İnsan Hakları İle İlgili Tutumların Kazandırılması. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Balcı, A. (1995). Sosyal bilimlerde araştırma. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Bartholomew, D. J., Knott, M., & Moustaki, I, (2011) Latent variable models and factor analysis: A unified approach. West Sussex: Wiley.
- Baştürk, N. (2011). İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Bloom, B. S. (2012). İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme.(Çev: D. A. Özçelik). Ankara: PegemA
- Brown, T. A. (2006). Confirmatory factor analysis for applied research. New York: Guilford Pres.
- Brownlow, C. (2004). SPSS explained. London: Routledge.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi.
- Child, D. (2006). The essentials of factor analysis. London: Continuum International Publishing Group.
- Devellis, R. (2003). Scale Development Theory and Applications. London: SAGE.
- Dunn-Rankin, P. (2004). Scaling Methods. London: Routledge.
- Elkatmış, M. (2012). İnsan Hakları ve Vatandaşlık Ara Disiplini Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyi. Akademik Bakış Dergisi, Mart-Nisan(29), 1-20.
- Er, H., Özmen C. ve Ünal, F. (2013). 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinin 4. Sınıfa Alınmasına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Araştırma. International Journal of Social Science, 6(8), 179-196.

- Fabrigar, L. R. & Wegener. D. T. (2011). Exploratory factor analysis. Oxford: Oxford University Pres.
- Gürbüz, G. (2006). İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Harrington, D. (2008). Confirmatory factor analysis. Oxford: Oxford University Pres.
- Hutcheson, G. D. & Sofroniou, N. (1999). The Multivariate social scientist: introductory statistics using generalized linear models. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Karasar, N. (1995). Bilimsel araştırma yöntemi, kavramlar, ilkeler, Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Lebow, D. (1993). Constructivist values of system design: five principles toward a new mindset. Educational Technology Research and Development, (41), 4-16.
- MEB. (2010a). İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı (8. Sınıf). Ankara: Ekoyay Yayınları.
- MEB. (2010b). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu (4,5,6 ve 7. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- Nuhoğlu, H. (2008). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersine Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. İlköğretim Online, 7(3), 627-638.
- Öner, G. ve Kamçı, S. (2013). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık Eğitimine İlişkin Tutum ve Görüşleri. II. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu. Aksaray, Türkiye, 26-28 Nisan.

- Pett, M. A., Lackey, N. R., & Sullivan, J. J. (2003). Making sense of factor analysis: The use of factor analysis for instrument development in health care research. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Savery, J. R. & Duffy, T. M. (1995). Problem Based Learning: An Instructional Model and Its Constructivist Framework. Educational Technology, Sebtember-October, 31-38.
- Scheurman, G. (1998). From Behaviorist To Constructivist Teaching. Social Education, 62(1), 6-9.
- Simpson, R. D., Koballa Jr, T.R., Oliver, J. S. and Crawley, F. E. (1994). Research on affective dimation of science learning. In D.L. Gabel (Ed.), Handbook of research in science teaching and learning. National Science Teacher Association. NY: Macmillan Publishing Company.
- Smerdon, B. A. & Burkam, D. T. (1999). Access To Constructivist and Didactic Teaching: Who Gets It? Where Is It Practised ? Teachers College Record, 99(101), 5-35.
- Tavşancıl, E. (2005). Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tezbaşaran, A. (1997). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Thompson, B. (2004). Exploratory and confirmatory factor analysis. Washington, DC: American Psychological Association Pres
- Tosun, Z. D. (2011). Biyoloji Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Ural, S. N. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Tutum ve Empatik Eğilim Düzeylerine Sosyal Bilgiler Dersinin Etkisi. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi,Sakarya.
- Üstündağ, T. (1997). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretiminde Yaratıcı Dramanın Erişiyeye ve Derse Yönelik Öğrenci Tutumlarına Etkisi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Walkey, F. & Welch, G. (2010) Demystifying factor analysis: How it works and how to use it. Bloomington: Xlibris, Corp.

EK

Ek 1. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği (VDED-TÖ)

Sevgili Öğrenci;		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Her bir cümleyi okuduktan sonra, seçeneklerden sizin duyunuza, düşüncenize en uygun olanını işaretleyiniz.						
Cümlelerin hiçbirinin kesin olarak doğru cevabı yoktur. Bu bir sınav değildir Kesinlikle isim, numara veya okul yazmayınız Lütfen, her bir seçeneği okuduktan sonra aklınıza ilk gelen seçeneği (X) işareti koyarak işaretleyiniz. Her cümleyi baştan sonra okuyunuz sonra; Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım Katılmıyorum veya Tamamen Katılmıyorum Seçeneklerinden yalnızca birini işaretleyiniz Şimdi her cümleyi sıra ile okuyup, duygularınıza göre en uygun olan seçeneği işaretleyin...						
İlgi Boyutu	51- Vatandaşlık ve Demokrasi dersini her hafta merakla beklerim					
	23- Vatandaşlık ve Demokrasi dersinde zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum					
	20- İmkânım olsa Vatandaşlık ve Demokrasi dersinin kaldırırdım*					
	10- Vatandaşlık ve Demokrasi dersinde zilin nasıl çaldığını anlamıyorum.					
	31- Vatandaşlık ve Demokrasi dersi olduğu gün daha mutlu oluyorum					
	25- Vatandaşlık ve Demokrasi dersi bende merak uyandırıyor					
	12- Vatandaşlık ve Demokrasi dersinde yeni konuları öğrenmek bana heyecan veriyor					
	48- Vatandaşlık ve Demokrasi dersi ile ilgili daha ayrıntılı bilgilere sahip olmak isterim					
	42- Vatandaşlık ve Demokrasi ders kitabında ki etkinlikleri yaparken arkadaşlarımla tartışmak hoşuma gider					
İlgi-Hoşlanma Boyutu	15- Vatandaşlık ve Demokrasi dersi olmasaydı, okulu daha çok severdim*					
	3- Vatandaşlık ve Demokrasi olmasa hayat daha zevkli olurdu*					
	4- Vatandaşlık ve Demokrasi dersini gereksiz bir ders olarak görüyorum*					

19- Vatandaşlık ve Demokrasi dersine zorunlu olduğum için çalışıyorum*					
8- Vatandaşlık ve Demokrasi dersinde başarılı olmak benim için önemli değildir*					
14-Vatandaşlık ve Demokrasi dersinin olduğu gün öğretmenimizin okula gelmesini istemem*					
37- Vatandaşlık ve Demokrasi dersini seviyorum					

37., 14., 8., 19., 4.,

* 20., 15., 3., 4., 19., 8. ve 14. maddeler olumsuz anlam içeren tutum cümleleridir.

** Olumsuz anlam ifade eden maddeler ters çevrilerek (recode) analiz edilmelidir.

*** Ölçek araştırmacılar tarafından kullanılırken olumsuz maddelerin sonunda yer alan * işareti silinmelidir.